لبا خان درزي

خليفو أُ كهنگ

لبا خان درزي ۽ خليفو کهنگ

از:
شمس العلماء ميرزا قليچ بيگ

سنڌي ادبي بورڊ
ڄام شورو / حيدرآباد سنڌ
١۴١۴ھ/١٩٩٣ع

ايڊيشن پهريون	سال ١٩٦٠ع	تعداد ٢٠٠٠
ايڊيشن ٻيو	سال ١٩٦٩ع	تعداد ٢٠٠٠
ايڊيشن ٽيون	سال ١٩٧٦ع	تعداد ٢٠٠٠
ايڊيشن چوٿون	سال ١٩٨٢ع	تعداد ٥٠٠٠
ايڊيشن پنجون	سال ١٩٩٣ع	تعداد ٥٠٠٠

Sindhi Adabi Board
Kitab Ghar, Hyderabad
Price 25 X 7

[redacted]

ملڻ جو هنڌ:

سنڌي ادبي بورڊ جو بڪ اسٽال

تلڪ چاڙهي، حيدرآباد سنڌ

هيءُ ڪتاب سنڌي ادبي بورڊ پريس ڄامشورو ۾ مئنيجر جاويد مرزا ڇپيو ۽ شمشيرالحيدري سيڪريٽري سنڌي ادبي بورڊ، ان کي ڇپائي پڌرو ڪيو.

باب پھريون

لبا خان درزي ــ خليفو ڪهنگ

چريو درزي يا ڪوڙو شهزادو
لَبا خان پاڻ کي شهزادو تو سمجهي!

گهڻا ورهيه ٿيا، جو "مصر" جي وڏي شهر "سڪندريه" ۾، هڪڙو درزي "لَبا خان" نالي رهندو هو. هو هڪڙي ٻئي درزيءَ جو چاڙتو هو، ۽ جدا جدا ماڻهن وٽ وڃي، سندن ڪپڙن سبڻ جو ڪم ڪندو هو.

جيتوڻيڪ "لبا خان" ڏاڍو هوشيار هو، ته به سندس ڍؤل عجب جهڙو هو. هو ڪڏهن به سست ڏسڻ ۾ نه ايندو هو، نڪي چڱيءَ طرح ۽ بيحيائيءَ سان ڪم ڪندو هو. هوندو ڏاڍو محنتي ۽ قابل هو، پر تڏهن به ماڻهو ڀُلَ ڪري هن کي سست ۽ ٽوٽي سڏيندا هئا.

انهيءَ جو سبب اهو هو ته اڪثر ڪلاڪن جا ڪلاڪ ويٺو سبندو هو، ۽ سُئي اهڙي تڪڙي هلائيندو هو، جو ڏسڻ ۾ به نه ايندي هئي، پر ڪڏهن ڪڏهن اهڙو پُور اچي پوندو هوس، جو ڏاڍي خيال ۾ اڪيون هڪ هنڌ ڄمائي ويٺو هوندو هو. انهيءَ مهل سندس اُستاد يا ٻيو جيڪو ماڻهو ڏسندو هوس، سو چوندو هو ته هينئر "لبا خان" ڏاڍن پُورن ۾ آهي.

"لبا خان" جمعي جي ڏينهن مسجد ۾ نماز پڙهڻ ويندو هو. ٻيا ماڻهو نماز پڙهي گهر موٽندا هئا، پر "لبا خان" عمدو ڪوٽ ڍڪي، ڏاڍي آڪڙ سان، آهستي شهر جون گهٽيون پيو گهمندو هو. جي ڪو سنگتي يا واقف ملندو هوس، ۽ حال احوال پڇندو هوس ته رڳو هٿ سان سلام ڪري، مغروريءَ منجهان هليو ويندو هو، ۽ ٻيهي انهيءَ سان ٻه ـ ٽي اکر به نه ڳالهائيندو هو. جي سندس اُستاد ملندو هوس ته اُهو چوندو هوس "ته "لبا خان" تون شهزادو ٿي پيو آهين!" تڏهن هو ڏاڍي خوشيءَ مان جواب ڏيندو هو ته "اوهان ڪي به خبر پئجي سگهي ٿي؟ آئون پاڻ ائين سمجهندو هوس."

اهو درزي ڏينهن جا ڏينهن اهڙيءَ طرح پيو هلندو هو. جي چڱو ۽ هوشيار ڪاريگر نه هجي ها، ته جيڪر سندس اُستاد، ضرور پنهنجي دڪان تان ڪڍي ڇڏيس ها.

هڪڙي ڏينهن "مصر" جي سلطان جي پاءُ "سليم"، شهر ۾ اچي منزل ڪئي، ۽ هڪڙو عمدو چوغو "لبا خان" جي اُستاد ڏي مرمت لاءِ موڪلي ڏنائين: ڏکيو ڏکيو ڪم اُستاد اڪثر "لبا خان" کي ڏيندو هو. تنهن هي چوغو به انهيءَ کي مرمت لاءِ ڏنو.

انهيءَ ڏينهن شام جو، جڏهن سندس اُستاد ۽ ٻيا دڪان وارا گهر هليا ويا، تڏهن "لبا خان" کي دل ۾ ڪو خيال آيو، سو موٽي دڪان تي آيو، ۽ اهو چوغو ڪڍي، مٿس جيڪو عمدو ڪم ٿيل هو، ۽ رنگ رنگ جا ريشمي پٽا ۽ گل ڏسي، انهن جي تعريف ڪري بت تي ڍڪڻ لڳو. اهو چوغو اهڙو پورو نهڪي آيس جو

چڻ تہ سندس لاءِ ٺاهيو ويو هو.

اهو ڏڪي "لبا خان" جاءِ ۾ هلڻ ۽ پاڻ کي ڏسڻ لڳو. چوڻ لڳو تہ "چو، آئون شهزادي جهڙو ناهيان ڇا؟" ۽ آرسيءَ ۾ پنهنجو منهن ڏسي چوڻ لڳو تہ اُستاد سچ تي چيو تہ آئون شهزادي جهڙو پيو ڏسجان. انهيءَ بابت ايترو گهڻو خيال ڪيائين، جو سچ پچ وسهڻ لڳو تہ آئون شهزادو آهيان ۽ ڪنهن بادشاهہ جو پٽ آهيان، جنهن جي مون کي خبر ڪانہ تي پوي.

اهو خيال هن جي مغز ۾ اهڙو ويهي ويو، جو پيون سڀ ڳالهيون وسري ويس. دل ۾ پڪو ارادو ڪيائين تہ هي شهر ڇڏي نڪري ملڪ گهمڻ وڃان. چيائين تہ هتي منهنجو قدر ڪوبہ ڪونهي. ماڻهو اهڙا بيعقل آهن، جو مون کي درزي ٿا ڄاڻن. ايترو نٿا سمجهن، تہ آئون سچ پچ شهزادو آهيان.

هن ائين ڄاتو تہ هي چوغو ڪنهن ملائڪ يا ڪنهن پريءَ مون کي آڻي ڏنو آهي، ۽ اهو منهنجي حفاظت، سنڀال ۽ هدايت لاءِ خدا موڪليو آهي، تنهن ڪري مون کي انهيءَ جو پورو فائدو وٺڻ گهرجي. هڪدم جيڪي پئسا وٽس هئا، سي گڏ ڪري تيار ٿي، نڪري شهر جي گهٽين ۾ پيو. رات اونداهي هئي تنهن ڪري ڪنهن ڏٺس ڪين، شهر جي هڪڙي در مان لنگهي ٻاهر ٿيو.

باب پيو

لَبا خان عُمَر جي ڳالهه ٻڌي ٿو

جتي جتي اسان جو شهزادو پئي ويو، اُتي ماڻهو کيس ڏسي حيران ٿي ويا. هن جي شاهاڻي شڪل، شاهاڻي پوشاڪ ۽ شاهاڻو عالي دماغ ڏسي ماڻهن عجب پئي کاڌو. هي وڏي تجمل سان وهٽ تي چڙهي ڇو نٿو هلي، ڇو پنڌ پيو ڪري؟ جيڪو انهيءَ بابت پڇندو هوس، تنهن کي مغروريءَ مان جواب ڏيندو هو ته انهيءَ جي لاءِ مون کي ڪي خاص سبب آهن. پر ماڻهن کي ڪلندو ۽ ٺٺوليون ڪندو ڏسي، هن پڪو نهراءُ ڪيو ته ڪو گهوڙو وٺان.

اُن موجب ٿورا پئسا خرچي هڪڙو ڪراڙو گهوڙو ورتائين، جو سندس ڊؤل جو هو. اهڙو ماٺيڻو ۽ ڍرو هو، جو کيس ڪا به تڪليف نٿي آئي، ۽ نه اُن جي هلائڻ ۾ ڪا هشياري يا چابڪ سواري درڪار هئي. انهيءَ جو نالو "مَروهَ" رکيائين.

هڪڙي ڏينهن، پنهنجي گهوڙي تي چڙهيو، آهستي آهستي لڏندو پئي ويو ته پيو هڪڙو گهوڙيسوار وٽس آيو، ۽ چيائينس ته "مون سان گڏيا هلندؤ ته ڳالهيون ڪندا هلون." اهو نئون سوار خوبصورت ۽ فضيلت وارو جوان هو. ٻيئي هڪٻئي سان ڳالهائيندا هليا. "لبا خان" کي گفتگو ڪرڻ سان معلوم ٿيو ته هو به ڪنهن خاص ارادي کان سواءِ سفر تي نڪتو هو.

هن چيو تہ "منهنجو نالو عُمَر آهي، ۽ منهنجو چاچو "الفِي بي" "مصر" جي گادي جي هنڌ "القاهره" جو پاشا يا حاڪم هو. ان مرڻ مهل مون کي ڪو حڪم ڏنو هو، انهيءَ جي آئون ڪوشش ڪري تعميل پيو ڪريان. "لبا خان" پنهنجي گهٽي ڳالهہ عمر کي ڪانہ ٻڌائي، رڳو ايترو ٻڌايائينس، جنهن مان هن سمجهيو تہ هي شهزادو آهي، ۽ دل وندرائڻ لاءِ سفر تي نڪتو آهي.

هي ٻيئي هڪٻئي جي صحبت ۾ ڏاڍا خوش ٿيا، ۽ گڏ مسافري ڪندا رهيا. ڳالهين ڪندي "لبا خان" "عمر" کان پڇيو تہ "تنهنجي چاچي توکي ڪهڙو حڪم ڏنو هو، جنهن جي توکي تعميل ڪرڻي آهي؟" هن هيٺين ڳالهہ ڪري ٻڌايس، جا ٻڌي هو حيران ٿي ويو.

"عمر" چيس تہ "آئون ننڍي هوندي کان پنهنجي چاچي "الفي بي" سان رهندو ايندو هوس، ۽ هن کي پنهنجو پيءُ ڪري سمجهندو هوس. پنهنجي پيءُ ماءُ جي مون کي ڪابہ يادگيري ڪانہ آهي. چاچي تي سندس دشمن تي پيرا ڪاهہ ڪئي هئي. پوئينءَ لڙائيءَ ۾ هن کي ڏاڍا زخم رسيا. جڏهن هن پاڻ کي قريب المرگ سمجهيو، تڏهن مون کي سڏي چيائين، تہ "تون منهنجو ڀائٽيو ناهين، پر هڪڙي وڏي بادشاهہ جو پٽ آهين. تنهنجي پيءُ کي ڪن ڏاهن عالمن چاڻ ڪيو تہ اتي رهڻ ڪري تنهنجي جان کي جوکو آهي، تنهنڪري هن توکي ٻاهر موڪليو، ۽ پڪو انجام ڪيائين تہ ايڪيهن ورهين کان اڳي وري توکي نہ ڏسندو."

"الفي بي" پٽس جو نالو نہ ٻڌايو، مگر چيائينس تہ "ڏسندو

مهينو رمضان آهي. انهيءَ جي نائين تاريخ تون ايڪيهن ورهين جو ٿيندين. انهيءَ ڏينهن تون فلاڻي ٺلهه وٽ ويندين" جو "سڪندريه" شهر جي ايرندي ڏي، چٽن ڏينهن جي پنڌ تي آهي. اتي انهيءَ ڏينهن ماڻهو تيار بيٺا هوندا. آئون توکي هڪڙو خنجر ڏيندس، جو تنهنجي پيءُ مون کي ڏنو هو. اهو هنن کي ڏيکاريندين، ۽ چوندين ته آئون اهو آهيان جنهن کي اوهين ڳوليو ٿا"، ۽ هو چوندا ته "خدا جو شڪرانو آهي، جنهن توکي بچايو آهي." پوءِ تون هنن سان گڏجي ويندين، ۽ هو توکي پنهنجي پيءُ وٽ وٺي ويندا."

●

باب ٽيون

عمر کي ڪيئن ٺڳي ٿو

"لبا خان" ڏاڍي خيال سان اها ڳالهه ٻڌي، ۽ انهيءَ وقت کان وٺي "عمر" جو حاسد ٿيڻ لڳو. هن کي انهيءَ ڳالهه تي ساڙو ٿيو ته "چو عمر نه رڳو هڪڙي حاڪم جو پائٽيو هجي، پر هڪڙي بادشاهه جو پٽ هجي، ۽ آئون جو شهزادي جهڙو ٿو ڏسجان، سو هڪڙو درزي هجان، ۽ پورهيو ڪري گذران پيو ڪريان!"

پاڻ کي "عمر" سان مقابلي ڪرڻ مان هن ڏٺو ته "عمر"، جهڙو شڪل شباهت ۾ تهڙو هلت چلت ۾ شريف ۽ خانداني ماڻهو ٿي ڏٺو. هڪدم ٿِي تي سگهيو ته هو رواجي ڪاسبي ماڻهو نه هو. انهيءَ هوندي به "لبا خان" سمجهيو ته منهنجي شڪل شباهت به

شهزادن جهڙي آهي، تنهن ڪري هن جو پيءُ مون کي ڏسي، پنهنجو پٽ "عمر" ڄاڻندو.

اهو سارو ڏينهن هن اهو پهه پئي پچايو، ۽ رات جو به انهيءَ ڪاڻ ننڊ نه آيس. فجر جو جڏهن اٿيو، تڏهن "عمر" اڃا مٺيءَ ننڊ ۾ ستو پيو هو، ۽ شايد پنهنجي آئيندي جي چڱي نصيب جا خواب پئي لڏائين. "لبا خان" جي دل ۾ هي شيطاني خيال اچڻ لڳو ته هن کي سُتي پئي ماري، انهيءَ ٿلهه وٽ وڃان، ۽ چوان ته "آئون انهيءَ بادشاهه جو پٽ آهيان."

جيڪو خنجر نشاني ڪري ڏيکارڻو هو، سو "عمر" جي ڪمر ۾ لڳو پيو هو. "لبا خان" اهو آهستي ڪسڪائي ورتو، ۽ ذري گهٽ انهيءَ سان هن کي مارڻ تي هو، ته وري هي خيال آيس ته چو اهڙو گناهه جهڙو ڪم ڪريان؟ ڪا ٻي تجويز چو نه ڪريان، جنهنڪري منهنجو به مطلب ٿئي، ۽ هي به نه مري.

اهو خنجر ڪٽي پنهنجي ڪمر ۾ ٻڌائين، ۽ "عمر" جي عمدي گهوڙي تي سنج ڪري چڙهي اتي هليو. شهزادي "عمر" جڏهن اک پٽي، تڏهن "لبا خان" نظر نه آيس. انهيءَ وچ ۾، هُو گهڻائي ميل ڪري ويو.

اهو ڏينهن رمضان مهيني جي پهرين تاريخ هو؛ تنهنڪري "لبا خان" کي اڃا ٽي ڏينهن پنڌ ڪرڻو هو. پڪ هيس ته تکي هلڻ جي ڪري ٻن ڏينهن ۾ اتي وڃي پهچندس. پر اهو به ڊپ هوس ته متان "عمر" پٺيان اچي پهچي، ۽ رولو وجهي ڏئي.

ٻئي ڏينهن شام ڌاري "لبا خان" پري کان ٿُلهه ڏٺو. اهو هڪڙي

وڏي ميدان جي وچ ۾، هڪڙي ٽڪريءَ تي بيٺل هو، ۽ پري کان ڏسڻ ۾ پئي آيو. اهو ڏسي ”لبا خان“ جي دل تپ ڏيڻ لڳي، اگرچ اهو بہ خطرو هوس تہ جي ٺڳي ظاهر ٿي تہ سندس الائجي ڪھڙو حال ٿيندو. پر هن کي جو اهو خيال دل تي ويٺل هو، تہ آئون بہ شهزادو آهيان، تنهنڪري هن همت نہ هاري، ۽ پٺتي نہ موٽيو.

ٺلھ جي آسپاس ويرانو لڳو پيو هو. پاڻ سان تورو ڪاڏو هوس، نہ تہ جيڪر بک مري ها. ڪي ڪجھيءَ جا وڻ بہ اتي هئا. اتي گھوڙي کي چڏي ڏنائين تہ چري، ۽ پاڻ ڇانوَ ۾ ويهي ماني کائڻ لڳو، تہ پوءِ تازو توانو ٿي پنهنجو ارادو پورو ڪري.

●

باب چوٿون

ٺلھ وٽ

ٻئي ڏينهن ٻنپھرن ڏاري، هن کي گھوڙا ۽ اُٺ پري کان ڏٺا، جي انهيءَ ٺلھ ڏانهن پئي ويا. اهي ٺلھ واري ٽڪريءَ جي پاڙ وٽ اچي بيهي رهيا، ۽ ماڻهو لهي تنبو هڻڻ لڳا. معلوم ٿي ٿيو تہ ڪو حاڪماڻو عملو آهي، ۽ ڪنهن جي لاءِ منتظر ٿيو بيٺو آهي. هو جيڪر انهيءَ مهل ڪاهي وڃي ها، پر هن خيال ڪيو تہ مقرر ڪيل ڏينهن سڀاڻي آهي، تنهن ڪري ترسي پيو.

ٻئي ڏينهن صبح جو سوير اٿي، سنبت ڪرڻ لڳو، ۽ دل ۾ ڏاڍو خوش هو. گھوڙي تي زين وجھندي هن کي ياد آيو تہ مون ”عمر“

شهزادي سان ٺڳي ڪئي آهي، ۽ جڏهن هو جاڳيو هوندو، تڏهن ڏاڍو پريشان ٿيو هوندو. پر "لبا خان" ڪو هاڻ موٽڻ وارو به هو؟ دل ۾ چيائين ته "آئون شهزادي جهڙو پيو ڏسجان، ۽ چڱي نصيب اچي منهن ڪڍيو آهي.

جهٽ ۾ گهوڙي تي چڙهي تڪو روانو ٿيو، ۽ پاءُ ڪلاڪ ۾ وڃي ٽڪريءَ جي پاڙ وٽ پهتو، ۽ لهي گهوڙو هڪڙي وڻ سان ٻڌي، انهن ماڻهن کي ويجهو ويو. پوءِ اهو خنجر ڪمر مان ڪڍي، ٿلهه ڏي وڌيو. ڏسي ته ڇهه ماڻهو هڪڙي پيرمرد جي چوڌاري بيٺا آهن، ۽ انهيءَ کي هڪڙو عمدو زريءَ جو چوغو پيل آهي، ۽ قيمتي اُچي شال ڪلهن تي اٿس. مٿي تي وڏي ريشمي ڪپڙي جي پڳ هيس، جنهن ۾ هيرن ۽ ٻين جواهرن جون ڪلنگيون لڳل هيون.

"لبا خان" سڌو انهيءَ پيرمرد وٽ ويو ۽ ڪنڌ جهڪائي سلام ڪري خنجر ڪيڏي ڏنائينس، ۽ چيائينس ته "آئون اهو آهيان، جنهن کي اوهين ڳوليو ٿا." پيرمرد چيو ته "خدا جو شڪرانو آهي، جنهن توکي بچايو آهي. پيارا پٽ "عمر" اچي! مون کي ڀاڪر پاءِ!" هي ٻڌي درزي شرمندو به ٿيو، خوش به ٿيو. شرم ۽ خوشيءَ جا ڳوڙها اکين ۾ آڻي ڊوڙي وڃي ٻڍي بادشاهه کي ڳنڍيو.

پر هن جي اها خوشي گهڻي ٿائين نه هلي. ڀاڪر پائي نڪري بيٺو. پري ڪان هڪڙو ماڻهو گهوڙي تي ڪاهي ايندو ڏٺائين. گهوڙو خراب هو. سو هو آتڙندو ٿاٻا کائيندو آيو، ۽ سوار انهيءَ کي اڙيون هڻندو ۽ ڀڄائيندو آيو. "لبا خان" هڪدم سهي ڪيو ته

اهو سوار "عمر" آهي، ۽ اهو گهوڙو سندس "مروه" آهي. هن پڪو ارادو ڪيو ته پنهنجي ڪوڙ کي سچو ڪندس، پوءِ جيڪي ٿئي، سو ڀلي ٿئي.

●

باب پنجون

سلطان جي محلات ڏي ٽا وڃن

"عمر" پري کان ئي ماڻهن کي اشارا پئي ڏنا. پر جڏهن مَري جُهري ٺلهه وٽ آيو، تڏهن ماڻهن کي چوڻ لڳو ته "متان هن ٺڳ بدمعاش تي ويساهه ڪيو اٿوَ. "عمر" آئون آهيان، هي نه آهي."

پيرمرد بادشاهه توڙي سندس ماڻهو سڀ حيران ٿي ويا. "لبا خان" ڏاڍي آرام سان بادشاهه کي چيو ته "قبلا، هن جي ڳالهه تي متان لڳو. هي "سڪندريه" شهر جو هڪڙو درزي آهي ۽ هن جو نالو "لبا خان" آهي. هي موچڙن جو لائق آهي، نه انعام اڪرام جو."

"عمر" ڪاوڙ مان وجي "لبا خان" کي ڳچيءَ مان ورتو، پر ماڻهن وچ ۾ پئي هنن کي ڌار ڪيو ۽ بادشاهه "لبا خان" کي چيو ته "ابا، تون سچ ٿو چوين، هي ڪو ديوانو آهي. اڙي، هن کي ٻڌي اُٺ تي ويهاري وٺي هلو، ته اتي هلي هن جو ڪو علاج ڪريون. شايد سنئون ٿئي."

توري کان پوءِ "عمر" جي ڪاوڙ ڍري ٿي، ۽ پوءِ اکين ۾ پاڻي

آٽي، پڌي بادشاهہ کي چيائين تہ "سائين، منهنجي دل شاهدي ٿي ڏي تہ اوهين منهنجا پيءُ آهيو. پنهنجي ماءُ جي يادگيري ڏياري آئون عرض ٿو ڪريان تہ مهرباني ڪري منهنجي ڳالهہ ٻڌو." پر بادشاهہ چيو تہ "اڇو، هي ڇريو وري بڪ ڪرڻ لڳو آهي. ڪهڙا نہ واهياتي خيال مغز ۾ ويٺا اٿس."

پوءِ هو "لبا خان" کي پاڻ سان وٺي اتي آيو، جتي خوبصورت تازي گهوڙا ٻڌل هئا. ٻن تي چڙهي اڳي ٿيا ۽ ٻيا پٺيان لڳن. ويچاري ڪم نصيب "عمر" کي هٿ پير ٻڌي ڪٽي هڪڙي اُٺ تي قابو ڪيائون، ۽ ہہ سوار سندس سنڀال لاءِ ساٿس ٿيا.

اهو پيرمرد بادشاهہ سچو پچو انهيءَ ملڪ جو سلطان هو. "عمر" جي ڄمڻ کان اڳي اولاد ڪونہ ٿيندو هوس. جڏهن "عمر" ڄائو، تڏهن انهيءَ وقت جي دستور موجب، نجومين ۽ عالمن کان هن جو نصيب پڇيائين، جن چيس تہ "ايڪيهن ورهين تائين هن کي پنهنجي درجي ۽ حق کسجڻ جو ڊپ آهي."

انهيءَ ڪري سلطان اڳ ڳڻتي ڪري، هن کي پنهنجي هڪڙي ايماندار دوست ۽ امير "الفي بي" جي حوالي ڪيو، انهيءَ لاءِ تہ وٽس وڃي رهي، جيسين ڪ ايڪيهن ورهين جو ٿئي. اها ساري ڳالهہ، انهيءَ مهل سلطان "لبا خان" کي ڪري ٻڌائي، ۽ پوءِ چوڻ لڳس تہ "ابا، هاڻ توکي صحيح سلامت ۽ خوش ڇگو ڀلو ڏسي، آئون ڏاڍو سرهو ٿيو آهيان."

جڏهن اُهي پنهنجي ملڪ ۾ پهتا، تڏهن شهر جا سڀ ماڻهو هنن کي گڏجڻ لاءِ نڪري آيا. نئين شهزادي جي اچڻ جي خبر

ساري ملڪ ۾ پکڙي ويئي هئي. شهر جي گهٽين ۾، ماڻهن ٽڙيل گلن جون ڪمانون ۽ سايون تاريون هيون، ۽ گهرن جي اڳيان خوبصورت پردا ڪٽي ٽنگيا. سيني ماڻهن خدا جا شڪرانا ڪيا، جنهن سندن جوان شهزادي کي صحيح سلامت وٽن آندو.

مغرور درزي هيتري مرحبا ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو، ۽ ويچارو "عمر" اهي سڀ رنگ ڏسي سڙي ويو. هو اڃا به رسن سان ٻڌو پيو هو، ۽ ڪابه خوشيءَ جي اُميد ڪانه هيس. ڪنهن به ماڻهوءَ هن ڪان ڪي ڪين پڇيو، ۽ حقيقت ڪري هي سڀ خوشيون سندس لاءِ ئي رٿيل هيون.

ماڻهن شهزادي "عمر" جو نالو وٺيو، رڙيون ڪري، خوشيءَ جا نعرا پئي هنيا، ۽ جنهن جو نالو سچ پچ "عمر" هو، تنهن ڏي ڪنهن نهاريو به نٿي. ڪڏهن ڪڏهن سو ڪنهن ماڻهوءَ پڇيو ٿي ته "هي جو رسن سان قابو پيو آهي، سو ڪير آهي؟" پهري وارن سوارن انهن کي چيو ٿي ته "هي هڪڙو چريو درزي آهي." اهو جواب ٻڌي "عمر" کي ڪاوڙ ڪان باهه وٺيو ٿي ويئي.

●

باب ڇهون

محلات ۾

انن ڪلاڪن جي پنڌ ڪان پوءِ، هو سلطان جي تخت ـ شهر ۾ پهتا. اُتي زياده شوق مان هنن جي مرحبا ٿي. محلات جي

مڪيہ صفي ۾ راڻي منتظر ويٺي هئي. عمدا غاليچا ۽ ٻيا فرش وڇايا پيا هئا، ۽ پتين تي رنگ رنگ جا قيمتي ڪپڙا، سونن ڪڙن ۽ زريءَ جي رسن سان پئي لٽڪيا.

اڃا سج برابر نہ لٿو هو، جو سلطان پنهنجي عملي سميت وڃي پهتو، تہ بہ محلات ۾ ايتريون بتيون ۽ شمعدان ٻري ويا هئا، جو ڏينهن ٿي ويو هو. صفحي جي هڪڙيءَ ڪنڊ ۾، سون ۽ جواهر سان جڙيل تخت رکيو هو. انهيءَ جي مٿان ريشمي ڪپڙي جو ننڍڙو شاميانو، چار زالون جهليو بيٺيون هيون، ۽ هڪڙيءَ زال مور جي کنڀن جو پکو پئي راڻيءَ کي هنيو.

انهيءَ صورت ۾ هوءَ بادشاهہ ۽ پٽ جي لاءِ منتظر ويٺي هئي، جنهن پٽ کي هن ايڪيهن ورهين کان وٺي ڪين ڏٺو هو. رڳو خواب ۾ سو پيئي ڏسندي هيس، ۽ اميد رکندي هئي تہ جڏهن ڏسنديسانس، تڏهن هڪدم سڃاڻنديسانس. سگهو ئي ماڻهن جون خوشيءَ جون رڙيون، ۽ دهل نغارا ۽ گهوڙن جي ٽاپڙ ٽاپڙ ٻڌائين. صفحي جا در کلي ويا، ۽ پردا کڄي ويا، ۽ سلطان خوشيءَ مان اندر اچي، پنهنجي پٽ جي ٻانهن وٺي چاڙهي راڻيءَ کي ڏني.

چوڻ لڳس تہ اڄهو اهو آهي تنهنجو پيارو پٽ، جنهن لاءِ تون هيترا ورهيہ سڪ ۾ منتظر ويٺي هئينءَ." راڻيءَ هن کي ڏسي هڪدم چيو تہ "هي تہ منهنجو پٽ ناهي. هيءُ اهو منهن ناهي، جو مون هيترا ڀيرا خواب ۾ پئي ڏٺو آهي."

اڃا سلطان راڻيءَ کي سمجهائڻ لاءِ چپ ئي نہ چوريا هئا تہ

"عمر"، جو زور لائي سپاھين کان پاڻ ڇڏائي پڳو ھو، سو ڊوڙندو اندر لنگھي آيو ۽ پاڻ کي تخت تي اڇلائي، دانھن ڪري چوڻ لڳو تہ "بابا سائين، آئون مري ويندس، پر ھھڙيون جنيون نہ سھندس."

ھي لفظ ٻڌي سيڪو حيران ٿي ويو. سپاھي جن ڪان "عمر" پٺيان آيو ھو، سي ھن جي پڪڙڻ لاءِ ڪاھي ٿي آيا تہ راڻيءَ ھنن کي منع ڪئي، ۽ چوڻ لڳي تہ "منھنجو سچو پچو پٽ ھي آھي؛ ۽ نہ ڪو ٻيو. جيتوڻيڪ مون ھن کي اڳي نہ ڏٺو آھي تڏھن بہ ھن جو منھن مون خواب ۾ ٻئي ڏٺو آھي، ۽ منھنجي دل بہ اھا شاھدي ڏئي ٿي."

سپاھي تہ پري ٿي بيھي رھيا، پر سلطان ڏاڍو ڪاوڙيو، ۽ ھنن کي حڪم ڏنائين تہ "ھڪدم ھن چريي کي پڪڙيو ۽ ٻڌو. آئون بادشاھہ آھيان، ۽ ملڪ جو مالڪ آھيان. پنھنجي مرضي ۽ عقل تي ھلندس، زالن جي خوابن تي ڪين ھلندس. منھنجو پٽ ھو آھي، جنھن "الفي بي" وٽان خنجر نشاني ڪري آندو آھي." اتي "عمر" رڙ ڪري چيس تہ "سائين، ھن اھو سُتي پئي مون وٽان چورايو آھي ۽ مون ھن کي اھا ساري ڳالھہ ٻڌائي ھئي. ھاڻ ھي ٻنجي اوھان جو پٽ ٿيو آھي."

پر سلطان "عمر" جي ڳالھہ ڏي ڪوبہ ڌيان ڪونہ ڏنو. ھو شوخ ۽ قائم مزاج ماڻھو ھو، ۽ ٻئي جي مرضيءَ تي نہ ھلندو ھو. ويچاري "عمر" کي زور زبردستيءَ سان گھلائي ٻاھر ڪڍايائين، ۽ پاڻ "لبا خان" کي ساڻ وٺي، پنھنجي جاءِ ڏي ھليو ويو. ۽ جنھن

راڻيءَ سان پنجويهن ورهين کان خوش گذاريندو آيو هو، تنهن کان هاڻ منهن متي ڪاوڙجي هليو ويو.

انهيءَ ڪري راڻي ڏاڍي رنج تي. پڪ تيس ته "لبا خان" ٺگ ۽ بدمعاش آهي ۽ "عمر" جي خاطري هيس ته اهو منهنجو سچو پٽ آهي. پر بادشاهه جي مرضيءَ جي خلاف ڇا ڪري ٿي سگهي. ٿوري وقت کان پوءِ، جڏهن سندس ڏک جهڪو ٿيو، تڏهن بادشاهه کي سندس ڇُڪ ڏيکارڻ جي هڪڙي تجويز دل ۾ آيس. اها خبر هيس ته جڏهن "لبا خان" خنجر نشاني ڪري آندو آهي، تڏهن ٻي ڳالهه ثابت ڪرڻ مشڪل ٿيندي.

هن انهن ماڻهن کي گهرايو، جي سلطان سان گڏجي ٺُلهه ڏي ويا هئا، ۽ انهن کان پڇيائين ته اتي ڇا ڇا ٿي گذريو هو؟ جڏهن هنن سڀ ڳالهه ذري پرزي ٻڌايس، تڏهن گهڻيون رٿون دل ۾ رٿيائين، پر ڪابه ڪمائتي ڏسڻ ۾ نه پئي آيس. آخر هڪڙي ٻڍي نوڪرِ راڻيءَ کي چيو ته "انهيءَ ڪوڙي شهزادي، "عمر" کي چيو ٿي ته هي ڇريو درزي آهي ۽ هن جو نالو "لبا خان" آهي."

انهيءَ ٻڍي، راڻيءَ کي صلاح ڏني، ته "ياڻنجي ٿو ته اهو ڪوڙو شهزادو شايد پاڻ درزي آهي، ۽ نالو به "لبا خان" اٿس، ۽ انهيءَ ڪري "عمر" جي نالي ائين چيو اٿس." پوءِ راڻيءَ کي کي ڪن ۾ چيائين جو ٻڌي راڻي ڏاڍي خوش ٿي، ۽ چوڻ لڳي ته "انهيءَ مان مڙئي مطلب حاصل ٿيندو. ائين ڪرڻ جي ڪوشش ڪنديس."

●★●

باب ستون

لبا خان پاڻ کي ظاهر ڪري وجهي ٿو

راڻي ڏاڍي هوشيار زال هئي، ۽ سڄهيس ٿي تہ ڪيئن سلطان کي پنهنجي ڳالهہ تي آڻي. پهريائين سلطان وٽ ويچي، جيڪي اڳي چيو هئائينس، تنهن جي معافي گهريائينس، ۽ پوءِ چيائينس تہ "آئون اڳتي "لبا خان" کي پنهنجو پٽ ڪري سمجهنديس، مگر هڪڙي شرط تي؟" سلطان ڪيس معافي ڏني، ۽ ارمان ظاهر ڪيائين ۽ چيائينس تہ "جيڪي تون چوندينءَ، سو آئون قبول ڪندس."

راڻيءَ چيو تہ "منهنجي مرضي آهي تہ ڏسان تہ انهن ٻنهي مان ڪهڙو بهتر آهي. بهتر مان منهنجو مطلب زياده پهلوان يا شهسوار ناهي، ڇا لاءِ جو اهي رواجي ڳالهيون آهن. آئون هن کي هڪڙو هنرمندي جهڙو ڪم ڪرڻ لاءِ چونديسانِ تہ هرڪو هڪڙو ڪوٽ ۽ هڪڙي سُٿڻ سبي ڏئي، پوءِ ڏسنديس تہ ڪير ٿو بهتر ڪپڙا سبي."

سلطان پهرين تہ ڪِليو، پوءِ چيائين تہ "آئون ائين ڪرڻ نہ ڏيندس." پر راڻيءَ چيس تہ "اوهان پهرين انجام ڪيو آهي تہ جيڪي آئون چونديس، سو اوهين قبول ڪندؤ."

تڏهن مس مس سلطان منظوري ڏني، پر ايترو چيائين تہ "ٻلي جي هن چريي درزيءَ ڪٽي چڱا ڪپڙا سبيا، تہ بہ آئون هُن کي پنهنجو پٽ ڪري نہ سمجهندس.

سلطان "لبا خان" کي راڻيءَ جي رت پڌائي، جو دل ۾ ڏاڍو خوش ٿيڻ لڳو. ڇا لاءِ جو پڪ هيس ته پاڻ بهتر ڪپڙا سبندو ۽ اهڙي آسان رستي سان راڻي مٿس راضي ٿيندي، ۽ ڪيس پٽ ڪري مڃيندي. ان موجب ٻه جايون مقرر ڪيون ويون: هڪڙي "لبا خان" لاءِ ۽ ٻي عمر لاءِ. هرهڪ کي پٽ جي ڪپڙي جو ٽُڪر ۽ قئنچي ۽ سئي ڌاڳو ڏيئي ويا. سلطان کي ته اهو سارو چرچو نظر ٿي آيو، پر راڻيءَ کي ان جو گهڻو خيال ۽ انتظار ٿي ڏٺو. انهيءَ ڪم لاءِ ٻه ڏينهن ڏنا ويا.

ٽئين ڏينهن سلطان ۽ راڻي گڏجي وينا، ۽ ٻنهي کي ڇواياٺون ته پنهنجا سبيل ڪپڙا کڻي اچن. "لبا خان" ڏاڍي فخر ۽ خوشيءَ سان سبيل ڪپڙا کڻي آيو. اهي تمام عمدا سبيل هئا، ۽ راڻي اهي ڏسي حيران ٿي ويئي. هو راڻيءَ کي چوڻ ته "اِمان ، ڏس ته مون کهڙا نه چڱا ڪپڙا سبيا آهن! ڏسان ته ڪهڙو هشيار درزي تو اهڙا سبي." اهو ٻڌي راڻي مُرڪڻ لڳي.

"عمر" جو آيو، سو اهو ڪپڙو ۽ قئنچي، ۽ سُئي ڌاڳو ائين ئي کڻي آيو، ۽ آڻي هنن جي اڳيان فرش تي اڇلايائين، ۽ ڪاوڙ مان چوڻ لڳو ته "مون کي نندي هوندي کان گهوڙي هلائڻ ۽ ترار مارڻ جو هنر سيکاريو اٿن، نه ڪپڙا سبڻ جو. "القاهره" جي حاڪم، "الفي بي" جي پاٽتيي کي، پلا ڪيئن اهڙو خسيس هنر سيکاريو هونداٺون؟"

تڏهن راڻيءَ شوق مان چيو، "تون برابر منهنجو ۽ سلطان جو پٽ آهين"، ۽ سلطان ڏي مُنهن ڪري چيائين، ته "سائين، مون

ڪي معاف ڪجو، جو مون اوهان سان ٺڳي ڪئي آهي. هاڻ اوهين پاڻ ئي انصاف ڪريو، ته سچو شهزادو ڪير آهي، ۽ درزي ڪير آهي. اوهين پنهنجي پٽ کان پڇو، ته اهو درزڪو هُنر هن ڪــي ڪنهن سيکاريو آهي؟"

سلطان ماٺ ڪري ويچار ۾ اچي ويو. هن راڻيءَ ۽ هنن ٻنهي ڄڻن جي مُنهن ڏي پئي نهاريو. ڏٺائين ته "لبا خان" شرمندو ٿي ڪنڌ هيٺ ڪري بيٺو، جنهن مان سهي ڪيائين ته هو ڪوڙو آهي. نيٺ چوڻ لڳو ته "اها پوري ثابتي ناهي. مون کي اجا به ٻيو هڪڙو رستو سُجهي ٿو، جنهن سان مون کي سچ ۽ ڪوڙ جي خبر پئجي سگهندي."

هن حڪم ڏنو ته "هڪڙو تمام تِکو گهوڙو سنبرائي وٺي اچن." جڏهن اهو آيو، تڏهن سلطان انهيءَ تي چڙهي شهر جي نزديڪيءَ ۾ هڪڙو وڏو ٻيلو هو، تنهن ۾ ويو. اتي هڪڙي ڏاهي پَري رهندي هئي، جا ايامن کان انهيءَ ملڪ جي بادشاهن کي مشڪلات جي وقت صلاح مصلحت ڏيندي هئي. ان جي مدد وٺڻ لاءِ سلطان انهيءَ پاسي ويو.

ٻيلي جي وچ ڌاري هڪڙو وڏن وڻن جو گهاٽ هو. اتي اها پري رهندي هئي. اتي وڃي سلطان لهي گهوڙو ٻڌو ۽ وِچ تي بيهي وڏي سڏ چوڻ لڳو، ته "اي مهربان پَري، جي اها ڳالهه سچي آهي ته تون هميشه منهنجن وڏن کي مشڪلات جي وقت مدد ڪندي آئي آهين، ته هينئر مهرباني ڪري، هن مشڪل وقت ۾ مون کي اچي مدد ڪر."

اچا هن ايترو چئي بس ڪيو، ته پَري اچي پوشاڪ ۾ اچي اگيان بيٺس. سندس مُنهن ڍڪيل هو. مٺي آواز سان چوڻ لڳي ته "مون کي خبر آهي ته تون ڇو آيو آهين. تنهنجي نيت سچي آهي، تنهنڪري آءٌ توکي مدد ڪنديس. هي ٻه صندوقڙيون کڻي وڃ. اهي ٻه ڇٽا جي چون تا ته تنهنجا پٽ آهيون، تن کي چوُ ته هرڪو هنن مان چونڊي هڪڙي صندوقڙي کڻي، جيڪو تنهنجو پُٽ هوندو اهو پنهنجي سچائي ڪڍندو." ائين چئي، هن اهي ٻيئي سهڻيون عاج جون جڙاءُ دار صندوقڙيون سلطان کي ڏنيون.

سلطان اهي پاڻ سان کڻي موٽيو. دل ۾ ويچار ڪيائين ته الائجي هنن ۾ ڇا آهي. متا هنيائين، پر اهي کُلي نه سگهيون. ٻنهي جي وچ ۾ تفاوت رڳو اهو هو ته هڪڙيءَ جي ڍَڪ جي مٿان "عزت ۽ ناموس" جا لفظ لکيل هئا، ۽ ٻيءَ جي مٿان "دولت ۽ خوشي". ٻئي چڱيون شيون هيون. تنهنڪري خيال ۾ نٿي اچي سگهيو، ته جوان ماڻهو انهن مان ڪهڙي پنهنجي لاءِ پسند ڪندا.

●

باب اٺون

عمر کي پنهنجو حق مليو

محلات ۾ پهچڻ کان پوءِ سلطان راڻيءَ کي گهرايو، ۽ جيڪي پاڻ ڪيو هئائين، ۽ جيڪي پريءَ چيو هوس، سو هن کي ٻڌايائين. راڻيءَ کي پوري اميد هئي ته جنهن کي هن خواب ۾

به پئي ڏنو، سو برابر سندس سچو پُٽ آهي، ۽ اهو پنهنجي صندوقڙي سجاڻي ڪٽندو.

سلطان اهي ٻيئي صندوقڙيون پنهنجي تخت جي اڳيان ٻن ميزن تي رکيون ۽ پوءِ ماڻهو موڪلي امير امراء سڀ گهرايائين. جڏهن سڀ پنهنجون جايون وٺي ويهي ويا، تڏهن "لبا خان" کي گهرايائين. هو ڏاڍي وڏائيءَ سان اتي آيو، ۽ تخت جي اڳيان گوڏا کوڙي چوڻ لڳو، ته "ٻانهو حاضر آهي، بابي سائينءَ جو ڪهڙو حڪم آهي؟" سلطان چيو ته "ابا، ڪي ماڻهو ٿا چون ته تون منهنجو پٽ ناهين. هاڻ هنن ٻن صندوقڙين ۾ تنهنجي پٽ هئڻ جي ثابتي رکيل آهي. چونڊي هڪڙي ڪڻ. اميد آهي ته تون سجاڻي اهائي صندوقڙي ڪٽندين."

"لبا خان" ڪجھ وقت تائين اهي صندوقڙيون ڏسي ڏسي، دل هٽي هٽي نيٺ چوڻ لڳو ته "بابا سائين، اوهان جي راضي هئڻ کان وڏي ٻي ڪهڙي خوشي آهي، ۽ اوهان جي محبت کان وڌيڪ ٻي ڪهڙي دولت آهي؟ آئون اها صندوقڙي تو کڻان، جنهن تي "دولت ۽ خوشي" لکيل آهي. سلطان چيس ته "چڱو ابا، پاڻيهي ڏسنداسين. هاڻ تون ويهي رهه." پوءِ "عمر" کي گهرايائين.

"عمر" آهستي آهستي غمگيني جي حالت ۾ اندر آيو. سيني کي هن جي حالت ۽ هن جي شڪل ڏسي رحم پئي آيو. هو به سلطان جي اڳيان دوزانو ٿي ويهي پڇڻ لڳو ته "قبلا، ڪهڙو حڪم آهي؟" سلطان چيس ته "هنن ٻن صندوقڙين مان هڪڙي چونڊي ڪڻ." ان موجب هو ميز تي وڃي صندوقڙيون ڏسڻ لڳو.

هن ڏاڍي خيال سان ڍڪن تي جيڪي لفظ لکيل هئا سي پڙهيا. پوءِ چوڻ لڳو ته ”گذريل تورن ڏينهن ۾، مون آزمودي سان معلوم ڪيو آهي ته دولت ۽ خوشي جتاءُ نٿيون ڪن، ۽ عزت ۽ ناموس هميشه جتاءُ ڪرڻ واريون آهن. ڪٿي جي مون ڪي پنهنجو حق يا شاهي درجو.نه ئي ملي، ته به آئون عزت ۽ ناموس جي لفظن واري صندوقڙي پسند ڪندس.“

پوءِ سلطان ”لبا خان“ کي چيو ته هاڻ تون پنهنجي صندوقڙي کڻي اَءُ.“ پوءِ پاٽي گھرائي، هٿ ڌوئي الهندي ڏي منهن ڪري چوڻ لڳو ته ”اي ڌڻي منهنجا! تون ورهين کان اسان جي خاندان کي پاڪ ۽ سچو رکندو آيو آهين. هاڻ به اسان جي نالي تي داغ نه آڻج. پنهنجي فضل سان اسان کي ڏيکارج ته منهنجو سچو پٽ ڪهڙو آهي.“

پوءِ وري تخت تي ويهي هنن ٻنهي دعويدارن کي چيائين ته ”هاڻ اوهين پنهنجي پنهنجي صندوقڙي پٽيو. اجا هنن ڍڪن کي هٿ لاتو ته صندوقڙيون پٽجي پيون. ”عمر“ واري صندوقڙيءَ ۾، هڪڙي ننڍڙي بخمل جي گادڙيءَ تي هڪڙو سونو چٽ رکيو هو، ۽ ”لبا خان“ واري صندوقڙيءَ ۾، سئي ۽ ڌيري رکي هئي.

سلطان اهو پاڻ وٽ گھرائي، ڏسي، اُهو ننڍو سونو چٽ ڪڍي ”عمر“ جي هٿ ۾ ڏنو. اوچتو اهو چٽ وڌي وڌي وڏي چٽ جيڏو تي پيو، جو سلطان ڪٺي ”عمر“ جي مٿي تي رکيو. هن ڳوڙها ڪوڙي سلطان جا هٿ چميا ۽ سلطان هن کي اُٿاري پنهنجي سڄي هٿ پاسي ويهاريو.

”لبا خان“ جو هاڻ ڏاڍو شرمندو ٿي ويو هو، تنهن ڏي منهن ڪري چيائين ته ”خدا جي مرضي اها آهي ته تون پنهنجي سئي ڌاڳي واري ڌنڌي ۾ لڳو رهين. تون ڪنهن به مهرباني ۽ مروت جو لائق ناهين، مگر پنهنجي پٽ جي صدقي، آئون توکي ڪو نقصان نه رسائيندس. هاڻ هڪدم تيار ٿي ۽ پنهنجي ڳوٺ روانو ٿيءُ.“

ويچاري درزيءَ ڪچيو پچيو ڪين. شهزادي ”عمر“ اڳيان ماٺ ڪري ويهي هٿ ٻڌي چوڻ لڳو ته ”مهرباني ڪري مون کي معافي ڏي، جو مون توکي ايذاءُ پهچايو آهي.“ هن چيو ته ”آئون دوست ۽ دشمن سان ڀلائي ڪرڻ وارو آهيان. توکي معافي آهي.“ ”عمر“ کي بادشاهه سڏي ڀاڪر وڌو ۽ پيار ڪيو. راڻيءَ به زياده محبت ڏيکاريس، ۽ سڀني اميرن وزيرن مبارڪبادي ڏنيس.

●

باب نائون

لبا خان موٽي سڪندريه ڏي وڃي ٿو

ماڻهو اجا اُتي خوشيءَ ظاهر ڪرڻ ۾ مشغول هئا، ته ”لبا خان“ پنهنجي صندوقڙي کڻي ڪسڪي اُتان نڪتو، ۽ سلطان جي طويلي ۾ وڃي، پنهنجي اصلوڪي گهوڙي ”مروه“ تي زين وجهي، چڙهي شهر مان نڪري ”سڪندريه“ جو رستو ورتو. جيڪي ٿي گذريو هو، سو سڄو هن کي خواب وانگي نظر پئي

آيو. جي صندوقڙي وٽس نہ هجي ها تہ ڪڏهن بہ پڪ نہ ٿئيس ها، تہ اهي ڳالهيون سچ پچ ٿي گذريون آهن.

جڏهن هو "سڪندريہ" ۾ پهتو، تڏهن سڌو پنهنجي اُستاد جي گهر ويو. گهوڙو ٻڌي دڪان ۾ گهڙيو تہ سندس استاد پهرين ڪين سڃاتس، جو شاهاڻي پوشاڪ پئي هيس. هن ڀانئيو تہ ڪو امير ڪپڙا سبائڻ لاءِ آيو آهي. پر جڏهن چٽائي ڏنائينس، تڏهن سڃاتائينس تہ "لبا خان" آهي. پوءِ تہ پاڻ ۽ ٻين دڪان وارن اچي ورايس، خوب مار ڏنائونس، گزن ئي گزن سان ڪُٽيائونس، ۽ سيون هنيائونس ۽ قينچي سان وڍ وڍائونس، جنهن ڪري هو ساڻو ٿي پراڻن ڪپڙن جي ڍير تي ڪِري پيو.

سندس استاد چوغي جي ٻچا ڪيس، جو هو چورائي ڪٽي ويو هو. "لبا خان" انهيءَ جي ملھ ڪان ٽيٽا پئسا ڏيڻ لاءِ تيار هو، تہ بہ هنن سندس ڳالھ نہ مڃي، ۽ مار ڏيئي دڪان مان ڪيدي ڇڏيائونس. لاچار ٿي پنهنجي تڪل گهوڙي تي چڙهي، هڪڙي پراڻيءَ مهمان سراءِ ۾ آيو، ۽ اچي آرام ورتائين. گذريون ڳالهيون ۽ گذريا ڏک ياد ڪري ارمان ڪيائين، ۽ اڳتي لاءِ پڪو ارادو ڪيائين تہ ايماندار ٿي رهندس ۽ حق حلال جو پورهيو ڪري گذاريندس.

ٻئي ڏينهن، جيڪا صندوقڙي ملي هيس، سا وجي وڪيائين. اُها سون جي هئي، هيرا ۽ موتي لڳل هئس، تنهن مان وڏي رقم هٿ آيس. پنهنجي لاءِ هڪڙو گهر خريد ڪيائين، ۽ انهيءَ جو هڪڙو پاسو دڪان ڪيائين، ۽ انهيءَ تي پنهنجو نالو "لبا خان

درزي" تلهن اکرن ۾ لکي چڏيائين، ۽ پوءِ جيڪو سئي ڏاڳو مليو هوس، تنهن سان ويهي ڪپڙا سبڻ لڳو.

تورو ڪم ڪري پوءِ ڪنهن ڪم لاءِ اٿيو، ته ڏسي ته سئي پاڻيهي پئي هلي ۽ ڪپڙو سبي. ڏاڍو عجب لڳس. وڏيڪ حيران ته تڏهن ٿيو، جڏهن ڏٺائين ته ڏاڳو کُٽيئي نٿو. هن ڪي رڳو ڪپڙو وڍي وهٽڻو ٿي ٿيو، سبڻ جو ڪم سڀ انهيءَ جادوءَ جي سئي ڏاڳي پاڻيهي پئي ڪيو. انهيءَ ڪري "لبا خان" ڏاڍو خوش ٿيو. تمام گهڻو ڪم ملڻ لڳس، جو جلد پورو ڪري ٿي ڏنائين.

توري ئي عرصي ۾ هن جو نالو شهر ۾ پکڙجي ويو، ۽ تمام گهڻا گراهڪ وٽس اچڻ لڳا. ڪم عمدو ٿي ٿيو، تنهن ڪري سباڻي به گهري ٿي ورتائين. هميشه ڪم ڪرڻ مهل در بند ڪري ڇڏيندو هو، ته سندس سئي ڏاڳو پاڻيهي هلندو ڪو نه ڏسي. انهيءَ طرح صندوقڙيءَ تي جيڪي لفظ لکيل هئا سي سچا ٿيڻ لڳا. هن وٽ دولت به آئي ۽ خوشي به آئي. ۽ هو پاڻ کي انهيءَ چڱي نصيب جو لائق ڪرڻ لڳو.

جڏهن ٻڌڻ ۾ آيس ته شهزادو "عمر" تخت تي ويٺو آهي، ۽ سندس حڪومت مان سندس رعيت تمام خوش آهي، ۽ هن جي عدل ۽ انصاف جي هاڪ نڪتي آهي، تڏهن خيال ڪيائين ته آئون برابر عزت ۽ ناموس جو لائق نه هوس. منهنجي لاءِ اها دولت ۽ خوشي بس آهي، جا سئي ڏاڳي جي پورهيي مان تي حاصل ٿئي. انهيءَ وقت کان وٺي "لبا خان" ساري چمار سکيو پئي گذاريو، ۽ سڀ ڪنهن کيس مانُ پئي ڏنو.

●●

باب پهريون

خليفو کهنگ

خليفو ۽ گهورڙيو

هڪڙي ڏينهن "بغداد" جو خليفو، جنهن جو نالو "رشيد" هو، سو پنهنجي مسند تي ويٺو هو. اڳينءَ جي مهل هئي، ۽ خليفو ننڊ ڪري تازو تي ڪچهريءَ ۾ اچي ويٺو هو. هڪڙو وڏو حُقو سندس اڳيان رکيو هو، جنهن جو نڙ وات ۾ پيو هوس. ٻئي پاسي هڪڙي نوڪر قهوو پئي پياريس. هرروز اوڏيءَ مهل خليفو ڪچهري ڪندو هو، ۽ ماڻهن جا عرض ۽ احوال ٻڌندو هو.

سندس وڏو وزير، جنهن جو نالو "منصور" هو، سو به اوڏيءَ مهل ايندو هو. انهيءَ ڏينهن به آيو، ۽ سلام ڪري ادب سان ويهي رهيو. حال احوال پڇڻ تي وزير عرض ڪيو، ته "محلات جي اڳيان هڪڙو گهورڙيو بيٺل آهي، تنهن وٽ ڏاڍو مزي مزي جهڙو سامان وڪري لاءِ آهي. منهنجي دل چيو ته ڪي هن ڪان خريد ڪريان، پر امڪان آهي ته هن جون ڪي شيون حضور کي به پسند اچن."

تنهن تي خليفي حڪم ڏنو ته انهيءَ گهورڙيي کي وٺي اچو. سگهو ئي اهو آيو. هو بندرو ۽ سانورو ماڻهو هو. شڪل ڪوجهي هيس، ۽ ڪپڙا به ڦاٽل ٽٽل هئس، جنهنڪري پاڻ زياده بدشڪل ڏسڻ ۾ ٿي آيو. ساڻس هڪڙي پيٽي هئي، جنهن ۾ قسمين

قسمين جون شيون پيون هيون، جهڙيءَ طرح ڪ موتي، مُنڊيون، دُر تپاچا، ڪپ، خنجر پياليون ۽ ڦٽيون وغيره. مطلب ته عام ڪم جهڙيون شيون وٽس گهٽيون هيون.

سڀ سامان ڏسڻ کان پوءِ خليفي ٻه تپاچا خريد ڪيا: هڪڙو پنهنجي لاءِ ٻيو وزير لاءِ. گهورڙيو پنهنجو سامان بند ڪرڻ تي هو، ته خليفي جي نظر هڪڙي خاني تي پيئي، جو هن نه ڏيکاريو هو. خليفي پڇيس ته "انهيءَ ۾ ڇا آهي؟" هن اهو خانو پٽي ڏيکاريو، ته انهيءَ مان هڪڙي دٻلي نڪتي، جنهن ۾ ناس جهڙي شيءِ پيئي هئي، ۽ انهيءَ سان گڏ هڪڙو ڪاغذ به هو، جو عجب اکرن ۾ لکيل هو، جي نڪي خليفو ۽ نڪي وزير پڙهي تي سگهيو.

گهورڙيي چيو ته "هڪڙي سوداگر اِها دٻلي ڪاغذ سميت مڪّي جي هڪڙي گهٽيءَ مان لڌي هئي، ۽ انهيءَ مون کي ڏني. خبر ناهي ته اها ڪهڙي قسم جي ناس آهي، مگر جي اوهين اها وٺندو ته آئون اوهان کي توري ملهه تي ڏيئي ڇڏيندس، جو اها منهنجي ڪم جي نه آهي، ۽ نه ڪنهن ٻئي انهيءَ جي وٺڻ جي ڪڏهن ڪا خواهش ڪئي آهي." تنهن تي خليفي اُها دٻلي به خريد ڪئي، ۽ پوءِ گهورڙيي کي موڪل ڏنائون.

خليفي "رشيد" گهڻي وقت تائين انهي ڪاغذ پڙهڻ جي ڪوشش ڪئي، پر پڙهي نه سگهيو. هن کي هميشه عجيب ڪتابن ۽ ڪاغذن گڏ ڪرڻ جو شوق هوندو هو، تنهنڪري اُهو ڪاغذ ورتو هئائين، ۽ مرضي هيس ته ڪنهن طرح انهيءَ جو

مطلب معلوم ڪجي. تڏهن وزير ڪان پڇيائين ته "ڪو ماڻهو سُجهيئي جنهن ڪي هي اکر پڙهڻ ۾ ايندا هجن؟" وزير عرض ڪيو ته "حضور جامع مسجد وٽ هڪڙو وڏو عالم رهي ٿو، جنهن جو نالو "سليم" آهي. اُهو گهڻيون ٻوليون ڄاڻندو آهي، ۽ ڏاڍو قابل آهي، شايد اُهو اهي اکر پڙهي سگهي!

●

باب ٻيو

خليفو ڪُهنگ تي پوي ٿو

خليفي انهي عالم کي گهرائي ورتو. جڏهن هو آيو. تڏهن خليفي چيس ته "اسان ٻڌو آهي ته تون تمام گهڻو پڙهيل ماڻهو آهين. جيڪڏهن هي ڪاغذ پڙهي ٻڌائيندين ته توکي سروپاءِ ڏيندس، ۽ هي نه پڙهي سگهئين ته ٻارهن مُڪون ڪنڌ تي هڻبئي، ۽ پنجويهه لڪڻ پيرن جي ترين تي، ته وري پاڻ کي عالم نه سڏائين."

"سليم" ڪنڌ جهڪائي عرض ڪيو ته "جيڪا حضور جي مرضي!" پوءِ اُهو ڪاغذ وٺي ڏسي چيائين ته "قبلا، هي رُومي اکر آهن. هن ۾ جيڪي لکيل آهي تنهن جو ترجمو هي آهي: "جنهن کي هيءُ ملي، سو پاڻ کي نصيب وارو سمجهي. جيڪو هن دٻليءَ واري ناس جي هڪڙي چپٽي ڏيندو ۽ پوءِ چوندو ته "معتبر"، ته هڪدم جنهن جانور يا پکيءَ تيڻ جي مرضي

هونديس، سو تي پوندو ۽ پوءِ جانورن جون ٻوليون ٻه سمجهي سگهندو. وري جڏهن قري ماڻهو ٿيڻ گهري، تڏهن اُيرندي ڏي منهن ڪري ٽي ڀيرا ڪنڌ جهڪائي، ساڳيو لفظ وري چوي. پر اها خبرداري رکڻ گهرجيس ته بدليل حالت ۾ کِلي نه، نه ته اهو لفظ وسري ويندس، ۽ عمر لاءِ اهو جانور يا پکي ٿي رهندو."

هي ٻڌي خليفو ڏاڍو خوش ٿيو. "سليم" کي خلعت انعام ڏيئي روانو ڪيائين، ۽ تاڪيد ڪيائينس ته انهيءَ ڪاغذ جي ڳجهي ڪنهن سان ڳالهه نه ڪري. پوءِ وزير کي چيائين ته "پاڻ اڄ ڏاڍو چڱو سودو ڪيو آهي. انهيءَ ڪري آئون ڏاڍو خوش ٿيو آهيان. هاڻ سڀاڻي صبح جو مون سان هلجئين ته ٻاهر ٻنين ۾ گهمڻ هلون. پوءِ ناس جي چپٽي ڏيئي، جانورن ۽ پکين جون ٻوليون ٻڌي ڏسنداسين ته ڇا ٿا چون."

ٻئي ڏينهن صبح جو، خليفو ناشتو ڪري‐سنبري ويٺو ته وزير آيو. ڏيلي ڪمر ۾ وجهي، اميرن ۽ نوڪرن کي ڪم ڪار جو سمجهائي، خليفو ۽ وزير نڪري شهر کان ٻاهر ٿيا. باغن منجهان گهمندا، هڪڙيءَ ڍنڍ جي ڪناري تي آيا. اتي هڪڙو ڪُهنگ ڏٺائون، جنهن پاڻيءَ ۾ ڏيڏرن ۽ مڇين مارڻ لاءِ ٻئي پنڌ ڪيو. ايتري ۾ مٿان هڪڙو ٻيو ڪُهنگ به اُڏامي اچي لهڻ تي هو. وزير چيو ته "هي ٻه ڊگهين ٽنگن وارا پکي ضرور پاڻ ۾ ڳالهائيندا. اچو ته قِري ڪُهنگ تي هنن جون ٻوليون ٻڌون."

خليفي کي اها ڳالهه وڻي. پهرين جيڪي چوڻو هو ۽ جيڪي ڪرڻو هو، سو وري ٻه ياد ڪري، ۽ نه کلڻ جو تاڪيد دل تي

رکي، خليفي دبلي ڪڍي ناس جي وڏي چپٽي پري، وزير کي ڏني ۽ هن به چپٽي ڪنئي. پوءِ ٻنهي گڏجي ناس ڏني ۽ "معتبر" چيائون ته هڪدم ڪُهنگ ٿي پيا. ٽنگون بدلجي سنهيون ڳاڙهيون ٿي پين، پيلين جُتين مان بدلجي پير ٿي پين، ٻانهن مان پَرَ ٿي پين ۽ ڳچيون وڏي ڊگهيون ٿي پين، ۽ ڏاڙهيون گم ٿي وين، ۽ سندن سچو بت کنين سان پرجي پيو.

●

باب ٽيون

جادوءَ جو لفظ وسري ٿو وڃين

هڪ ڏينهن ٻئي کي ڏسي خليفو ۽ وزير خوش ٿيا، ۽ هڪ ٻئي جون چهنبون ۽ ٽنگون، پيا عضوا ڏسي چرچو ڪرڻ لڳا. پوءِ وڃي هنن ٻن ڪهنگن کي ويجها ٿيا ته هو هن طرح پاڻ ۾ ڳالهائڻ لڳا. هڪڙي چيو ته "ادا، سلام ٿئي، اج سويرو شڪار تي نڪتو آهين؟" ٻئي ورندي ڏني ته"هائو، البت بک لڳي هيم، ناشتو گهربل هو."

هن چيو ته "ڏيڏر جي ٽنگ يا ڪُرڙيءَ جو ٽُڪر گهرجئي ته حاضر آهي؟" هن چيو ته "مهرباني اوهان جي." پوءِ هيڏي هوڏي ڏيڏريون ۽ مَڇيون کائي هنن چيو ته "هاڻ اچو ته ڍنڍ جي ڪناري تي ناچ وجهون." ائين چئي ٻيئي اچي ڊوڙڻ ۽ نچڻ لڳا، ۽ ڏاڍو تماشو ڪٽي ڪيائون. ڪڏهن هڪڙيءَ ٽنگ تي ٿي بيٺا، ۽

ڪڏهن ڇهنبون ڪولي ٿهڪ تي ڏنائون. هنن کي ڏسي خليفو ۽ وزير به ڇهنبون پٽي ڪلڻ لڳا.

اوچتو پهرين وزير کي ياد پيو ته "اسان کي کِلڻ نه گهربو هو." خليفي کي به ياد ڏياريائين. چيائين ته "پاڻ چُڪ ڪئي. هاڻ مون کي اهو جادوء وارو لفظ وسري ويو آهي. اوهان کي ڪي ياد آهي؟" خليفي چيو ته "هائو، اُيرندي ڏي مُنهن ڪري، ٽي ڀيرا ڪنڌ جهڪائي "مُر مُر مُر" ڪرڻو تيندو." پوءِ ائين ڪيائون، ۽ ڇهنبون زمين سان لڳائي مٿا هنيائون، پر اهو لفظ ياد نه پين، رڳو مُر مُر مُر پئي ڪيائون.

ويچارا ڪهنگ تيو وتيا گاهه تي گهمندا، رُلندا. سُجهُين نٿي ته ڇا ڪريون. جي شهر ۾ وڃن ته ڪنهن کي ويساهه ايندو ته هي ڪهنگ "بغداد" جو خليفو "رشيد" ۽ سندس وڏو وزير "منصور" آهن! پر جي ڪٽي وسهن به، ته ڪير چوندو ته ڪهنگ پڪي اسان جو بادشاهه ٿئي، ۽ اسان تي حڪم هلائي!

انهيءَ طرح ڪيترائي ڏينهن هو پئي رُليا، ۽ جهنگلي ميون تي گذران پئي ڪيائون، جو ڪِرڙيون ۽ ڏيڏريون هنن کي نٿي وڻيون. رڳو سو هڪڙو مزو هونِ، جو اُڏامي سگهندا هئا، ۽ "بغداد" جي وڏين عمارتن جي چوٽين تي وڃي ويهندا هئا، ۽ هيٺ شهر جو تماشو وينا ڏسندا هئا. پهريان ڏينهن شهر جي ماڻهن کي ملول ۽ اُباڻڪو تي ڏٺائون، پر پوءِ چوٿين ڏينهن محلات جي چوٽيءَ تي ويٺي، هيٺ هڪڙو عجيب تماشو ڏٺائون.

دهل ۽ شرنايون پئي وڳيون، ۽ ماڻهو گوڙهه ڪيو گهٽين مان

پئي هليا. وچ ۾ هڪڙو شخص عمدن زريءَ لڳل ڪپڙن ۾ گهوڙي تي چڙهيل هو، ۽ گهٽائي امير ماڻهو سندس آسپاس هئا، جهنڊا بہ ساڻن هئا. ماڻهن نعرا هنيو پئي چيو تہ "اسان جو نئون خليفو "نصير" شل سلامت رهي!"

هنن ٻن ڪهنگن اهو تماشو بيٺي ڏٺو. خليفي "رشيد" وزير کي چيو تہ "وزيرا ڪي سمجهين تو تہ چو اسين ڪهنگ تي پيا آهيون؟" هي "نصير منهنجي جاني دشمن "ڪُشنور" جو وڏو پٽ آهي، جو وڏو جادوگر آهي، ۽ هڪڙي پيري ڪاوڙ ۾ قسم کنيو هئائين تہ مون کي نقصان پهچائيندو. هي سڀ انهيءَ جو ڪم آهي. هاڻ اُڏامر تہ "مديني" ڏي هلون، ۽ حضرت پيغمبر جي روضي جي زيارت ڪريون، ۽ دعا گهرون تہ اسان جي مٿان هيءَ ملامت ٽري."

●

باب چوٿون

هڪڙي ويراني ۾

اسان جا بيئي ڪهنگ "مديني" ڏانهن اُڏامڻ لڳا، پر اُڏامڻ جي گهٽي استعمال ڪانہ هُئِن، تنهن ڪري چڱو نہ اُڏامي سگهيا. ٻن ڪلاڪن کان پوءِ وزير ٿڪجي پيو، ۽ رات بہ مٿان اچي پيئي. خليفي کي عرض ڪيائين تہ "هاڻ آئون اُڏامي نٿو سگهان، بهتر آهي تہ هتي رهي پئون ۽ رات گذاريون. هيٺان ڪو

قِتل شهر تو ڏسجي، اُتي لِڪا پيا هونداسون."

اهو هڪڙو قديم ۽ ويران قلعو هو، جنهن جون قِتل ۽ ڀڳل يتيون اجا بيٺيون هيون. اتي ڪا جاءِ صفا ڏسي لهي پيا. توري وقت ڪان پوءِ وزير چيو ته "سائين، مون کي ڪو ڏک جو آواز ڪن تي پوي تو. ڪو ڏکويل شايد پيو تڏا ساهه کڻي ۽ ڪنجهي."

خليفي به بيهي ڪن ڏيئي ٻڌو ته برابر ڪنهن ماڻهو جو آواز هو. خليفو هڪدم انهيءَ پاسي ڏي سماءَ لاءِ تي ويو، پر وزير ڇهنب سان ڪنيڙاتي مان وٺي جهليس. پر خليفو رهيو ڪين، پاڻ ڇڏائي انهيءَ پاسي ڏي ويو.

هڪڙي در وٽ آيو، جو ڀيڪڙيل هو. انهيءَ جي اندران اهو ڏک جو آواز پئي آيو. هن ڇهنب سان اهو زور ڪري کوليو. ڏٺائين ته هڪڙي سُڃيءَ جاءِ جي ڪنڊ ۾، هڪڙي وڏي چِٻ ويٺي آهي، ۽ ٻيا ڪي ٻکي هيڏي هوڏي سجين جاين ۾ پيا اُڏامن. انهيءَ چِٻ جي اکين مان ڳوڙها پئي وهيا، ۽ سندس ڇهنب مان تڏا ساهه ۽ ڏک جا آواز پئي نڪتا.

جڏهن خليفو اتي پهتو، تڏهن وزير به پنيانئس آيو. ٻنهي کي ڏسي چِٻ خوشيءَ جي ٻولي ڪئي، ۽ ڪنين سان اکيون اُگهي، صاف عربي ٻوليءَ ۾ چوڻ لڳي ته "مهربان ڪهنگؤ، اوهين ڀلي ڪري آيؤ. آئون اوهان کي ڏسي ڏاڍي خوش تي آهيان اوهان جو اچڻ سياڳو آهي، جو مون کي اڳيئي چيو هئائون ته ڪهنگن جي معرفت مون کي سياڳ لڳندو ۽ نياڳ ويندو.

چِٻ کي عربي ڳالهائيندو ڏسي هي حيران تي ويا. خليفو

ادب سان سلام ڪري چوڻ لڳو تہ "مائي چپ، معلوم ٿو ٿئي تہ تون بہ اسان جهڙو انسان آهين، ۽ ڪنهن مصيبت ۾ ڦاٿل آهين. پر افسوس تہ اسين توکي ڪا مدد ڏيئي نٿا سگهون. جڏهن اسان جي حال جي خبر پونديئہ، تڏهن پاڻهي ڄاڻندينءَ تہ اسان لاچار آهيون، ۽ پاڻ ٿو وانگي مصيبت ۾ گرفتار آهيون." پوءِ چپ کي سارو حال ڪري ٻڌايائين.

جڏهن خليفي پنهنجو قصو پورو ڪيو، تڏهن چپ چيو، تہ "اوهان جو احوال بہ عجيب آهي، پر هاڻ منهنجو احوال بہ ٻڌو، جنهن مان اوهان کي معلوم ٿيندو تہ آئون بہ اهڙي ڪم نصيب آهيان جهڙا اوهين آهيو. منهنجو پيءُ مشرقي ٻيٽن جو بادشاهہ آهي، ۽ مون کان سواءِ ٻيو هنجو اولاد ڪونهي. منهنجو نالو "لوسا" آهي. جنهن بدمعاش جادوگر اوهان کي ڦيرائي ڪهنگ ڪيو آهي، تنهن مون کي بہ ڦيرائي چپ ڪيو آهي.

"هڪڙي ڏينهن هو منهنجي پيءُ وٽ آيو، ۽ پنهنجي پٽ لاءِ منهنجي ٻانهن گهريائين. بابو ڏاڍو ڪاوڙيو، تنهن هن کي اهڙو ڌڪو ڏنو، جو هو ڏاڪڻ تان هيٺ ڪري پيو. پوءِ هو هليو ويو، مگر چوندو ويو تہ آئون ضرور انهيءَ جو وير وٺندس. ان کان پوءِ هڪڙي ڏينهن، آئون باغ ۾ پئي گهميس تہ هو پنهنجي شڪل ڦيرائي منهنجو هڪڙو نوڪر ٿي مون وٽ آيو. هن کي نوڪر ڄاڻي چيومانس تہ "قهوو جي پيالي آڻي ڏي." هو وڃي هڪڙي پيالي کڻي آيو، مگر انهيءَ ۾ ڪا شيءِ وجهي آيو، پيئڻ سان آئون چپ ٿي پيس.

"پانئيان تي تہ آئون بيهوش تي ويئي هيس، چا لاءِ جو مون کي رڳو ايترو ياد آهي تہ هن مون کي هن سج ۾ آٽي چڙيو، ۽ منهنجي ڪن ۾ وڏي آواز سان چيائين تہ "نياڳي، هاڻي سڄي عمر هتي گذارڻو تينديءِ، جيسين پيو ڪو تو جهڙو توکي اچي پنهنجي زال ڪندو. آئون تو کان ۽ تنهنجي مغرور پيءُ کان اجهو انهيءَ طرح وير تو ونان!"

"انهيءَ کي ڪي مهينا تيا آهن جو آئون هن حال ۾ هتي پيئي گذاريان. سيڪو ماڻهو ۽ سيڪو جانور يا پکي مون کان گوشو تو ڪري. تنهن ڪانسواءِ ڏينهن جو آئون انڌي تيو پيئي گذاريان، ۽ رات جو جڏهن چنڊ ايري تو، تڏهن آئون ڪي ڏسي سگهان تي."

اها ڳالهہ پوري ڪري چپ وري بہ روئي ڪنين سان اکيون اُگهيون.

●

باب پنجون

جادوءَ جو لفظ وري بڌن تا

چپ جي ڳالهہ بڌڻ کان پوءِ خليفي چيو تہ "بيشڪ تنهنجي ڳالهہ بہ اسان جي ڳالهہ جهڙي ڏک واري آهي. پر هاڻ چا ڪريون جو هن مصيبت مان ڇٽون؟" چپ چيو تہ مون کي ياد تو اچي تہ آئون جڏهن ننڍي هيس، تڏهن هڪڙي ڪراڙي ڏاهيءَ زال، منهنجو هٿ ڏسي مون کي چيو هو تہ هڪڙي ڪهنگ مان

توکي چڱو نصيب لڳندو. هاڻ مون کي هڪڙو رستو سجهي ٿو، جنهن سان پاڻ ٺيئي ڇٽي سگهنداسين." هي ٻڌي خليفو ڏاڍو خوش ٿيو، ۽ پڇيائينس ته "ڀلائي ڪري ٻڌاءِ ته اهو ڪهڙو رستو آهي؟" هن چيو ته "جنهن بدمعاش اسان تي هيءَ مصيبت وڌي آهي سو مهيني ۾ هڪڙو ڀيرو هن ويراني ۾ ايندو آهي، ۽ ڪي ٻيا پاڻ جهڙا بدمعاش به ساڻ آڻيندو آهي، ۽ اهي هت مجلس ڪري پاڻ ۾ صحبت ڪندا آهن. اهڙي وقت تي هلي پاسي ۾ ويهون، من اهو وسريل لفظ ٻڌي وٺون."

خليفي کي اها ڳالهه پسند آئي. پڇيائينس ته "ڪڏهن اهي اچٽا آهن، ۽ ڪهڙي هنڌ اچي ويهندا آهن؟" چپ خيال ڪري چيو ته "اها ڳالهه اوهان کي آئون هڪڙي شرط تي ٻڌائيندس، اهو هي آهي ته جڏهن سيئي ڦري ماڻهو ٿيون، تڏهن اوهان مان هڪڙو مون سان شادي ڪندو؟"

اهو ٻڌي خليفي کي البت فڪر ٿيڻ لڳو. وزير کي پاسي تي نيئي چيائين ته "وزير، ڪيئن ٿو ڀانئين، تون ساڻس شادي ڪندين؟ من ائين ڪرڻ سان ڇٽي پئون." وزير چيو ته "حضور، ائين ڪيئن ٿيندو؟ آئون اڳي ئي پرٽيل آهيان. تنهن کان سواءِ آئون پير مرد آهيان. حضور وري به جوان مڙس آهي، ۽ اجا پرٽيل نه آهي هيءَ جوان ۽ خوبصورت شهزادي هوندي، تنهن سان حضور شادي ڪئي ته حرڪت ڪانهي."

مطلب ته هنن پاڻ ۾ انهيءَ ڳالهه بابت گهڻو بحث مباحثو ڪيو. آخر جڏهن خليفي ڏٺو ته وزير ڪهنگ ٿي رهڻ پسند ڪري

تو، پر چپ سان شادي ڪرڻ پسند نٿو ڪري، تڏهن لاچار پاڻ قبول ڪيائين ته آئون هن سان شادي ڪندس. پوءِ هلي چپ جي اڳيان به اها ڳالهه قبول ڪيائين، جنهن تي هوءِ خوش ٿي ۽ چوڻ لڳي ته "اوهين ڏاڍا نصيب وارا آهيو، جو هو اڄ ئي رات جو هتي اچڻو آهي. هلو ته اوهان کي هلي اهو سندس محفل جو هنڌ ڏيکاريان."

چپ پنهنجن ٻن سنگتين کي وٺي هلي، سُجين جاين مان لنگهي هڪڙي هنڌ آئي، جتي هڪڙو پراڻو صفو ڏسڻ ۾ آيو. انهيءَ ۾ ويهڻ جو سامان پيو هو، غاليچا وڇايل هئا. منجهس ٻتيون پئي ٻريون. انهيءَ صفي جي پٽ ۾ هڪڙو چير هو، جنهن جي پنيان هو اچي لڪي ويٺا. انهيءَ چير مان هو اندر صفي ۾ چڱيءَ طرح ڏسي ٿي سگهيا، ۽ جيڪي اتي ڳالهائڻ ۾ آيو، سو به ٻڌي ٿي سگهيا.

هنن صفي ۾ اَٺ ماڻهو ڏٺا، جي گادين تي ويٺا هئا، ۽ سندن اڳيان ڪاڏي جون شيون رکيون هيون. انهن ماڻهن مان هڪڙو خليفي ۽ وزير هڪدم سڃاتو ته اهو گهورڙيو هو، جنهن ناس جي دٻلي وڪڻي ڏني هين. گهٽي تائين اتي ٻيٺا، پر جنهن لفظ جي ڳڻتي هين، سو ڪونه ٻڌائون.

ائين ڪندي اوچتو هڪڙي شخص انهيءَ گهورڙيي ڪان پڇيو، ته "تو ڪهڙا ڪم پئي ڪيا آهن، سي ته ٻڌاءِ؟" تنهن تي هو پنهنجا گهٽائي ڪم ٻڌائي ويو. انهن مان هڪڙي ڳالهه خليفي ۽ وزير جي به ڪيائين جنهن ۾ هن جي صورت بدلجي

کھنگن جي تي. هن شخص پڇيس تہ کھڙو لفظ تو هنن کي ڏنو هو؟" هن چيو تہ "معتبر".

انهيءَ لفظ ٻڌڻ شرط کھنگ ڏاڍا خوش ٿيا. هڪدم ڊوڙي نڪري پري ٿيا. چپ مس انهن کي ڊوڙ ۾ پھچي ٿي سگهي. جڏهن پري ويا تڏهن خليفي چپ کي چيو تہ "تو منهنجي ۽ وزير جي حياتي بچائي آهي. انهيءَ جي عيوض ۾ آئون تو سان گهڻي خوشيءَ سان شادي ڪندس ۽ پوءِ هميشه ٿائين خوش پيا رهنداسين."

انهيءَ مهل هو سڀ ايرندي ڏي منهن ڪري بيٺا. کھنگن ٽي دفعا ڪنڌ جهڪائي چيو تہ "معتبر"، تہ هڪدم ماڻهو ٿي پيا. اهڙا خوش ٿيا، جو پنهنجو درجو وساري هڪٻئي کي ڀاڪر پائڻ لڳا، ۽ کلي ڏوءِ ڪيائون. انهيءَ وچ ۾ چپ بہ بدلجي اصلوڪي شهزادي ٿي پيئي. انهيءَ کي ڏسي خليفو مست ٿي پيو. چوڻ لڳو تہ "چڱو ٿيو جو آئون کھنگ ٿيس، جو انهيءَ ڪري نصيب زور ٿيو، ۽ تو جهڙي خوبصورت زال مون کي ملي!"

●

باب ڇهون

بدمعاش جادوگر کي جوڳي سزا ٿي ملي

ٿيئي ڇٽا "بغداد" ڏي هليا. خليفي وٽ ناس جي دٻليءَ ڪان سواءِ، ڪي پئسا بہ کيسي ۾ هئا. ويجهي ڳوٺ مان جيڪا شيءِ

گهربل هُين سا وٺي، چڱي حال ۾ تي شهر جي دروازي تائين آيا. ماٺهو پنهنجي اڳوٽي خليفي کي ڏسي ڏاڍا خوش ٿيا، جو هنن ڄاتو ته هو مري ويو.

جڏهن هنن جي ساري ڳالهه ٻڌائون تڏهن هن ڪوڙي خليفي "نصير" تي ڏاڍا ڪاوڙيا. ڪاهي محلات تي آيا، ۽ انهيءَ کي ٻيءَ سوڍو ڪٽي قيد ڪيائون. انهيءَ ٻڍي جادوگر کي خليفي جي حڪم سان انهيءَ ساڳئي هنڌ وڃي قاسي ڏنائون، جتي سُڃي شهر ۾ هو محفل ڪندو هو، ۽ جتي هوءَ شهزادي چپ جي صورتِ ۾ رهندي هئي.

سندس پٽ "نصير" کي اها خبر نه هئي ته پٽس جادوگر آهي، تنهنڪري خليفي هن کي چيو ته "ٻن سزائن مان توکي جا وڻي، سا قبول ڪر: يا موت قبول ڪر، يا هن ناس جي چپٽي ڏي. هن ناس پسند ڪئي. هن وڏي چپٽي ٻري ڏني ۽ خليفي چيو ته "معتبر" ته هو هڪدم ڪهنگ ٿي پيو. خليفي ڪٽي هڪڙي لوهه جي پڃري ۾ بند ڪرايس، ۽ پنهنجي باغ ۾ رکائي ڇڏيائينس.